

ET TILBAGEBLIK

Af fhv. minister *Johs. Kjærbo*

Det var med nogen betænkelighed, at jeg efterkom opfordringen til at skrive om mine indtryk fra de 5 rejser til Grønland, som jeg sammen med min kone foretog i tidsrummet 2. juli 1955 til 4. januar 1957, altså i løbet af 1½ år.

Tidsskriftet „Grønland“ er jo en meget lodig publikation, hvis artikler er præget af stor indsigt i de grønlandske forhold og megen kyndighed i de problemer, der er knyttet til den omvæltning, som den grønlandske befolkning er underkastet.

Selvom jeg vel nok var det medlem af folketinget, som efterhånden mere end andre tingmedlemmer bortset fra de to grønlandske havde erhvervet mig en vis all-round viden om Grønland, så føler jeg mig ingenlunde kaldet til at optræde som grønlandskyndig. Det lyder paradoksalt, men er ikke desto mindre rigtigt, at jo mere kendskab man erhverver sig til Grønland, jo mere føler man sin manglende viden. Derfor virker det overraskende, når folk efter et enkelt besøg i Grønland eller et halvårligt ophold på et enkelt sted tillader sig at skrive og tale om dette store land og dets særprægede befolkning med en selvsikkerhed, som står i omvendt forhold til vedkommendes kendskab til Grønland som helhed. Min efterfølgende fremstilling må derfor opfattes som et strejftog, en række øjeblikksbilleder, som mangler den korrektion, der skal til, for at det bliver en fuldgyltig bedømmelse. Dertil kommer, at når man rejser som minister i Grønland, bliver billedet, som det tegner sig for en „sådan højtstående person“ meget retoucheret, først og fremmest på grund af grønlændernes ærbødighed over for den, „der sidder kongen nærmest“, men også af den særlige høflighed, som selv danske ofte har tilbøjelighed til at anlægge over for en minister i hvert fald, når han er tilstede.

Jeg håber hermed at have assureret mig over for sagkundskaben, dersom repræsentanter for en sådan skulle fordybe sig i min epilog.

Der er dog et fremtrædende islæt i det mønster, som udgør den noget kalejdoskopiske række af grønlandske oplevelser, og som ikke bliver påvirket af ministerbesøg, nemlig naturen, denne vældige sammensatte skønhedsåbenbaring. Min kone og jeg har mødt denne natur med dens store modsætninger på næsten alle

årets tider. Vi har befaret Godthåbsfjorden ved sommertid og ved midvinter, vi har ved vintertid sejlet indenskærs med Knud Rasmussens gamle skonnert „Søkongen“ fra Julianehåb til Nanortalik, og vi har ved sommertid oplevet indlandsisens magt, når den sender et forrygende uvejr ud over Sydgrønlands fjorde, tvingende vort skib til at søge nødhavn samtidig med, at himlens sluser blev åbnede og i løbet af 24 timer sendte 63 mm vand i kaskader ned over os.

En snestorm, under hvilken menneskene måtte anvende deres oprindelige måde at bevæge sig på, nemlig ved at krybe, fordi det ikke var tilstrækkeligt at benytte bagbenene, hører også med til vore oplevelser.

En slædetur fra det nye Thule til Herbert Øen og retur over udelukkende skruéis i polarnattens kulde glemmes heller ikke, men hvad enten man ved sommertid kan hygge sig i de dybe fjorde med en temperatur, der svarer til juli måned i Danmark, eller man skutter sig i 32° frost, så er det den ubeskrivelige naturskønhed, som behersker sindet.

En regntyk nat, da vi ved hvalfangerstationen Tovqussaq på grund af ebben måtte kravle over store spækfedtede sten, mens fjeldene stod med udviskede konturer, sagde jeg til departementschef Eske Brun: „Hvor er Grønland dog skønt, også i denne belysning.“

Han komplementerede mig med at sige: „Jeg er glad for, at du kan se det; når det regner som i nat, kan de fleste ikke opdage, at så er Grønland også skønt.“

Jeg skal ikke fordybe mig i en detaljeret naturbeskrivelse; det kan andre gøre bedre end jeg, men dette at opleve Grønland på kryds og tværs, fra nord til syd bliver kun få mennesker forundt. På baggrund af mange og lange rejser gennem adskillige lande står Grønland for min kone og mig som en enestående overvældende skønhedsåbenbaring, der på grund af sin storslåede mangesidighed tåler sammenligning med de største skønhedsoplevelser, vi iøvrigt har været ude for.

Hvis en befolkning kunne leve af dette lands skønhed, ville grønlænderne være godt hjulpe, men skønheden er forbundet med lunefuldhed og strengthed. Fra gammel tid har dette folks primitive liv været præget af naturforholdenes hårde vilkår. Når man blot tænker på de lange vandringer, som grønlændernes forfædre, eskimoerne, har foretaget, da de tog Grønland i besiddelse, kommende fra Amerika og Canada, videre ned langs den udstrakte vestkyst eller over til den endnu mere ugæstmilde østkyst, så får man fornemmelsen af et hårdført folk, hvis egenskaber gennem århundreders traditioner er nedarvet til den nuværende befolkning, som, bortset fra Thuledistriktet og delvis østkysten, er blevet et blandingsfolk.

Det er ikke blot fangerfærdighed og den fremragende tilpasningsevne, der endnu præger grønlænderne; det er også den udprægede sans for farver og en næsten uforståelig evne til i deres husflid at give udtryk for en formgivning, der er frem-

Det var ikke vanskeligt for den grønlandske befolkning at få foretræde for ministeren under rejserne i Grønland. Her drøfter man fredsommeligt og gemytligt lokale problemer. Foto: Cl. Bornemann

ragende. Det bliver en opgave at forhindre, at denne eskimoiske kultur går under i den omvæltning, som nu foregår i Grønland. Med al respekt for de fine billed-skærerarbejder i ben og træ og for de smukke farvestrålende dragter, så forekommer det mig, at kajakken er højdepunktet af den grønlandske kunstudfoldelse, fordi den forener det fuldendte fartøj for enkeltmand på havet med så skønne linier, at det kun kan fremkalde beundring for det folk, som boende i jordhytter og førende et hårdt liv baseret på sælfangst og jagt havde evne til med de primitive midler, der stod til rådighed, at forene teknik og skønhed, således som de er forbundne i kajakken.

Når man sejler langs Grønlands kyster, er det svært at afgøre, hvad man mest beundrer, de fantastiske isfjelde, ofte iklædt alle spektrets farver, eller kajakmanden, når han tit langt fra sit bosted er på fangst.

Isfjeldet et af naturens store kunstværker, kajakken med manden et bevis på et naturfolks fremragende dygtighed.

Allerede på min første rejse, der varede fra 2. juli til 17. august 1955 blev jeg klar over de store forskelle, der på alle områder gør sig gældende i forhold til Danmark.

Fra rapporten fra denne rejse kan jeg anføre, at man under opholdet fik et stærkt indtryk af disse forskelle, som bevirker, at en umiddelbar sammenligning med de tilsvarende danske problemer og de løsninger, der her er fulgt, ikke lader sig foretage.

Selve Grønlands natur og klimatiske forhold giver helt andre betingelser for erhverv, levevis m. m., og ikke mindst de meget store afstande mellem de enkelte bebyggelser, de vanskelige transportforhold og den store spredning af befolkningen på mange små bebyggelser sætter snævrere rammer om mulighederne for undervisning, sundhedstjeneste og andre kollektive foranstaltninger, hvis udbygning har sat så afgørende præg på det øvrige Danmark.

Der gør sig i denne henseende en betydelig forskel gældende mellem på den ene side byerne, der for de flestes vedkommende har en befolkning på mellem ca. 4-500 og 12-1400 indbyggere, og på den anden side udstederne og bopladserne, hvoraf mange har en befolkning på 50-100 eller endnu færre.

Til belysning af de væsensforskellige forudsætninger med hensyn til befolkningstæthed og afstandsforhold kan henvises til, at hele Grønland har ca. 26.000 indbyggere på et areal på knapt 350.000 km² (bortset fra indlandsisen), eller med andre ord en befolkning i hele landet på størrelse med en middelstor dansk provinsby, fordelt på en kyststrækning på ca. 4.000 km.

Befolkningens levevaner og traditioner er endvidere så væsensforskellige fra den øvrige danske befolkning, at der også af denne grund må tages særlige hensyn, ikke blot ved organisering af erhvervslivet, men også f. eks. med hensyn til boligforsyning og oplysningsvirksomhed. Ikke mindst på dette sidste område spiller endvidere sprogvanskelighederne afgørende ind; det er endnu kun et lille mindretal af befolkningen, som behersker det danske sprog, hvilket selvsagt i høj grad hæmmer kontakten mellem grønlændere og andre danske. Ved en vurdering af de enkelte problemgrupper må dette også erindres, at Grønland endnu står midt i omdannelsen fra et primitivt naturaløkonomisamfund til et moderne samfund, baseret på pengeøkonomi, som skal være ligestillet med og indpasses i det øvrige Danmark. Denne udvikling er foregået så hurtigt, at det ikke har kunnet undgås, at der er opstået særlige overgangsproblemer både for befolkningen og for den danske administration.

For kritikeren er det derfor let at finde objekter, og jeg har også tilladt mig, da jeg i den korte tid var minister for Grønland, at kritisere, men jeg har altid forsøgt at se problemerne i sammenhæng og ikke glemme den kolossale opgave, der blev pålagt den samlede grønlandske administration, efter at Grønlandskommissionen havde affødt det store lovkompleks, der blev gennemført i 1950.

Lad det være sagt med det samme: mon nogensinde et land af Danmarks størrelse har påtaget sig en så enorm opgave, som det er at føre et primitivt folk med

fremtrædende naturfolkstraditioner over til en ligestilling med en befolkning, som har brugt mange generationers indsats for at opnå landets nuværende stade.

Opgaven måtte nødvendigvis kræve en fast administration, selv om denne på grund af forholdene ikke kunne lægges til rette på samme måde, som central-administrationen hernede er bygget op.

Det var et stort fremskridt, da Grønland i 1955 fik sit eget ministerium, hvorved der blev tilvejebragt større mulighed for samarbejde inden for den spredte administrations forskellige led.

Der har jo fra visse sider været fremsat ønske om, at de forskellige grønlandske anliggender henlægges til de pågældende ressortministerier på linie med ordningen i det øvrige Danmark.

Heroverfor må det imidlertid fremhæves, at de specielle forhold, der gør sig gældende i Grønland, forudsætter et omfattende lokalt kendskab, der er en nødvendig forudsætning for en hensigtsmæssig løsning af de foreliggende opgaver. De forskellige problemer er endvidere så nøje forbundne med hinanden, at en isoleret behandling af enkelte uden tilstrækkelig hensyntagen til de virkninger, dette vil få på en række andre områder, ikke vil være forsvarlig.

Det udviklingstrin, hvorpå det grønlandske samfund i dag befinder sig, medfører, at de foreliggende opgaver er så specielle og så sammenkædede, at overblikket over hele denne særlige samfundsstruktur må anses for at være af afgørende betydning.

Den sagkundskab, som er repræsenteret i ressortministerierne, vil derfor i adskillige tilfælde ikke umiddelbart kunne anvendes på de grønlandske forhold, og denne faglige indsigt bør derfor hellere udnyttes derved, at den særlige grønlandsadministration rådfører sig med de pågældende ministerier om spørgsmål, hvor disses indsigt kan være til nytte.

Der er hermed ikke taget stilling til, om udviklingen med tiden kan nærme forholdene i det grønlandske samfund så meget til det øvrige Danmark, at en

Foto: Cl. Bornemann

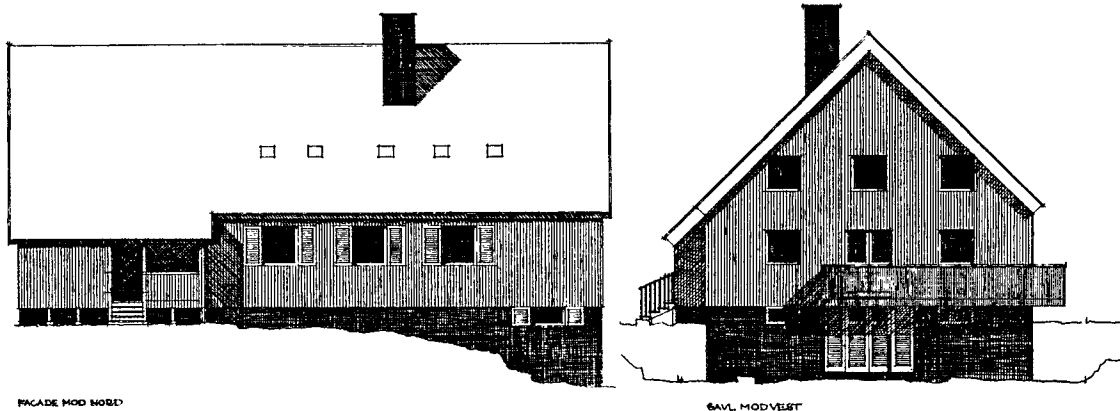
Minister Johannes Kjærboel, der jo også var boligminister, på vej ud af den trange dør fra en grønlandsk boplads-jordhytte.

anden vurdering til den tid kan være begrundet. I denne forbindelse må også grønlændernes deltagelse i administrationen og udviklingen af Grønlands selvstyre tages i betragtning. Landsrådets beføjelser må efterhånden udvides, og jeg vil anse det for meget nyttigt, om der kunne tilvejebringes en mere intim kontakt mellem folketing og landsråd. Ganske vist er Grønland repræsenteret i folketinget ved de to i Grønland valgte medlemmer, men mon det ikke ville være formålstjenligt, om folketinget var repræsenteret på de årlige landsrådsmøder i Godthåb, f. eks. ved et par medlemmer fra folketingets grønlandsudvalg, udover de to grønlandske folketingsmedlemmer, som har sæde der. Hidtil har dette udvalgs virksomhed nærmest kun formet sig som et organ, hvorigennem folketingets repræsentanter fik oplysning om forholdene i Grønland og blev bekendt med de problemer, der knytter sig til opbygningen deroppe. Jeg har selv to gange deltaget i landsrådets møder og derved fået en levende fornemmelse af, hvad der rører sig i den grønlandske befolkning, og erfaret, hvilken nytte man kan have af at overvære landsrådets forhandlinger.

Der må også ske en udbygning af det kommunale styre i Grønland og tilvejebringes et udvidet samarbejde mellem kommunalbestyrelserne og den stedlige af folk hernedefra ledede administration. For eksempel vil det være formålstjenligt, om samarbejdet mellem kommunalbestyrelse og byggeleder bliver styrket som et led i en mere rationel byggevirksomhed end den, der hidtil har fundet sted; a propos: byggevirksomhed er et af de store problemer i den reformperiode, som Grønland gennemlever i øjeblikket, men forbundet med mange andre såsom anlægsvirksomhed af forskellig karakter, sundhedsvæsen, vandforsyning m. m., problemer, der hver for sig var nok til en dybtgående omtale. Dertil kommer skolevæsen, kirken som det åndelige centrum i Grønland, erhvervslivets opbygning ikke at forglemme, det er jo på dette, at fundamentet for Grønlands fremtidige udvikling skal hvile økonomisk, socialt og kulturelt.

Meget er udrettet, men der er langt endnu, inden målet er nået. Mange erfaringer er indhøstet, som, hvis de iagttages, kan give mulighed for en mere afbalanceret gennemførelse af de fornødne reformer, så man undgår alt for megen uligevægt mellem hypermoderne indretninger og tilbageværende levninger fra fortiden inden for samme kategori. Ved genopbygningen har man administrativt i overvejende grad haft vestkysten for øje og i nogen grad forsømt at pleje østkystens interesser, og her bor dog henimod 2.000 mennesker.

Da jeg sammen med min kone og vicedirektør Magnus Jensen besøgte Angmagssalik-distriktet og Scoresbysund i juni-juli 1956, var den glæde over vort besøg, man på så mange måder gav udtryk for, parret med en følelse af tilside-sættelse fra administrationens side. Den blev tilkendegivet gennem udtalelser om,

*Minister Johannes Kjærbøls besøg i Scoresbysund satte fart i planerne om opførelse af et sygehus.
Her ses det lille sygehus, der er under opførelse i år.*

at man kun opfattede vestkysten som Grønland og havde glemt at regne med befolkningen på østkysten. Og nægtes kan det ikke, at misfornøjelsen havde sin berettigelse, idet man fik indtryk af, at udviklingen på østkysten nærmest havde stået stille de sidste 20 år.

Faktisk er forholdene i Angmagssalik-distriktet som helhed ganske utilfredsstillende. Heldigvis er vicedirektøren nu indstillet på hvert år i cirka 2 måneder at inspicere østkysten fra Scoresbysund til den sydlige del af Angmagssalik-distriktet.

Det kunne være fristende at beskrive enkeltheder fra østkysten såvel som fra vestkysten og Thule, men så ender det med en afhandling, som går langt ud over de grænser, der må være fastsat for et indlæg i dette tidsskrift.

Der er dog et problem, som jeg synes, jeg må nævne, nemlig spiritusproblemet. Det var efter min mening en fejl, da landsrådet helt frigav salget af spiritus, hvad jo også har affødt mange uheldige forhold. Samtidig var der lukket for salg af spiritus på østkysten og i Thule, hvilke 2 områder henhører direkte under ministeriet. Det måtte være indlysende, at denne tilstand var uholdbar, og af befolkningerne på østkysten og i Thule-distrikt måtte opfattes som en tilsidesættelse. Det lykkedes under besøget på østkysten ved forhandling med de 2 distriktsråd at få en aftale, foreløbigt gældende for 2 år, hvorved en modificeret spiritusordning blev gennemført. På tilsvarende måde blev i Thule ved forhandling med fangerrådet indført en meget lempelig ordning, som skal administreres af inspektøren med støtte af fangerrådet.

Når jeg nu ser tilbage over den korte tid, hvor det blev mig forundt at arbejde med de grønlandske problemer, så står det for mig som et smukt livsafsnit, hvor

jeg havde den glæde at medvirke til løsning af forskellige opgaver. Den største var vel nok, at de bevilgende myndigheder stillede de nødvendige millioner til rådighed for oprettelsen af Grønlands radio. Når denne forhåbentlig næste år kommer i gang, er der tilvejebragt et hjælpemiddel ved genopbygningen af Grønland, hvis betydning ikke kan vurderes højt nok.

Bevillingen til bygning af et forsamlingshus i Godthåb må være udtryk for de bevilgende myndigheders forståelse af den betydning, det har, at grønlænderne får forsvarlige lokaler til møder og sammenkomster.

Forhåbentlig er den grønlandske højskole nu bragt ud af det dødvande, hvori den har ligget i flere år, og det kan forventes, at det kommende landsråd sætter slutstenen på værket.

Jeg må også nævne den store betydning, som det vil få, at der i 1956 blev tilvejebragt en kollektiv overenskomst mellem administrationen og Grønlands arbejdersammenslutning bistået af sekretær Carl P. Jensen fra de samvirkende fagforbund.

En rationalisering af boligbyggeriet er påbegyndt, og om de elendige sygehusforhold i Scoresbysund har de bevilgende myndigheder ladet sig overbevise og har bevilget penge, således at man nu er i gang med de nødvendige foranstaltninger til at skaffe forsvarlige forhold tilveje.

Rammerne for Grønlands tekniske organisation er nu blevet lagt rationelt an, og der er hermed skabt mulighed for en virkelig effektiv teknisk indsats i Grønland. Man har påbegyndt udbygningen af de mange anlæg, der er af afgørende betydning for erhvervslivets trivsel. Arbejdet for forbedringer af sundhedsvæsenet og undervisningsforholdene skrider dermed fortsat fremad.

Hvad angår specielt østkysten kan nævnes, at dygtige lærerkræfter i Angmagssalik, der truede med at opgive arbejdet, er blevet bevaret ved øjeblikkelig påbegyndelse af bygningen af ordentlige skolelokaler.

En lille ting nævner jeg også. Ved bopladsen Kungmiut i Angmagssalik distrikt var der kun et skolekapel, der nærmest virkede uværdigt i forbindelse med forestillingen om et kirkerum. Her bliver nu til efteråret indviet en kirke i væsentlig grad ved anvendelse af materialer fra den tidligere flyveplads ved Ikateq.

For Thules vedkommende er det lykkedes at få Canada til at stille sig imødekommende med hensyn til Thuleboernes passage over canadisk territorium for at drive jagt på isbjørne på internationalt område.

Med det jeg her har skrevet, håber jeg nogenlunde at have tilfredsstillet redaktionens ønske om et tilbageblik. Måske forekommer artiklen at være noget løs i sin opbygning, men det er nu ikke let at skrive om Grønland, når man ikke kan

nøjes med at behandle et enkelt problem ad gangen. Jeg kan oplyse, at mine rejserapporter beslaglægger 158 maskinskrevne foliosider, og at min kone og jeg alene i 1956 besøgte 70 forskellige beboede steder.

Man vil sikkert heraf forstå, at det har været svært at finde den begrænsning, der både gav et nogenlunde helhedsindtryk og samtidig ikke blev for detaljeret.

Og så håber jeg, at den fortsatte opbygning af det grønlandske samfund må blive opfattet af grønlænderne som en meget betydelig hjælp til selvhjælp, og at målet må være grønlændernes egen stigende indsats med medansvar for udviklingen.

København, i juni.